

การก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด*

Group organization of popular sector in Trat province

สิตางศ์ เจริญวงศ์**

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาในเรื่องของปัจจัยและกระบวนการในการก่อรูป ปัจจัยและกระบวนการในพัฒนา และข้อเสนอในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด มีวิธีการศึกษาแบบวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยมุ่งศึกษาในกลุ่มขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดที่มีบทบาทสำคัญในระดับจังหวัดซึ่งมีอยู่สามกลุ่ม คือ เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ที่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในภาคประชาสังคม กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของภาคประชาสังคมกับการรวมตัวขององค์กรที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ และกลุ่มสภาองค์กรชุมชนในฐานะที่เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสามองค์กรมีปัจจัยและกระบวนการทำงาน ตลอดจนการพัฒนาที่มีความแตกต่างกัน คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นกลุ่มที่มีการก่อรูปขึ้นมาจากกลุ่มธรรมชาติโดยมีพระเป็นผู้นำกลุ่มในการทำงาน ดังนั้นการพัฒนาของกลุ่มจึงเป็นการพัฒนาที่อยู่บนเงื่อนไขของการตอบสนองการแก้ปัญหาของชาวบ้านในจังหวัด ในองค์กรชุมชนคนตราดพบว่าการก่อรูปและการพัฒนาของกลุ่มนั้นมีผลมาจากนโยบายและงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาผลักดัน จึงทำให้มีการพัฒนาที่เป็นไปตามรูปแบบของนโยบายและงบประมาณที่ภาครัฐกำหนดมาในแต่ละปี และกลุ่มสภาองค์กรชุมชนพบว่าการก่อรูปกลุ่มของสภาองค์กรชุมชนนั้นเกิดจากความต้องการองค์กรที่ถูกกฎหมายของภาคประชาชนในการเข้ามาทำงานในส่วนในพื้นที่สาธารณะในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนชุมชน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราด เกิดขึ้นจากการผลักดันพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนของภาคประชาชนทั่วประเทศ หลังจากการเกิดพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงมีการผลักดันให้เกิดสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราด แต่อย่างไรก็ตามสภาองค์กรชุมชนยังมีการพัฒนาที่เป็นไปในรูปแบบของการพัฒนาเชิงปริมาณที่เน้นการจัดตั้งอยู่ เนื่องจากการพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนนั้นยังอยู่บนเงื่อนไขของการพัฒนาที่เป็นไปตามงบประมาณและนโยบายขององค์กรมหาชน

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด (Group organization of popular sector in Trat province)

** นิสิตบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The matter of this thesis is the group organization of popular sector in Trat province. The thesis studies the factor, process of formulation, process of development and prescription of firming the group organization in Trat province. The research of this thesis is the qualitative historical method that focuses on Satajasrasomsap, Organization in Trat and The council of community.

The result of this study is the factor, process of formulation, process of development and prescription of firming the group organization that are different according to each organization. Satajasrasomsap formulate group organization according to problem of villagers. Organization in Trat formulates group organization according to policy and budget of state. The council of community formulates group organization according to the act of legislation of council of community (2551) that support public sphere of people to formulating the plan of community. However the developments of the community remain policy and budget of public organization.

บทนำ

ตั้งแต่การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า มีการก่อรูปของระบบราชการสมัยใหม่ที่ข้าราชการมาทำงานแบบสาธารณประโยชน์ในสังคมไทยจากรูปแบบของการปกครองที่โอนอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ซึ่งลักษณะของการทำงานแบบข้าราชการดังกล่าวจะเน้นการทำงานแบบการปกครองเพื่อควบคุมมากกว่าการทำงานแบบการจัดการเพื่อบริการประชาชน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๒๕๓๙, หน้า ๒๕๔) หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ระบบราชการได้กลายมาเป็นสถาบันหลักทางการเมืองโดยมีชนชั้นนำของข้าราชการทหารและพลเรือนเป็นผู้ใช้อำนาจ การทำงานในเรื่องของนโยบายสาธารณะของข้าราชการไทยเป็นลักษณะของการออกคำสั่งโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนผลที่ตามมาไม่สามารถแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการของประชาชน (ชัยอนันต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ๒๕๓๓, หน้า ๒๓๔) และเป็นผลให้ภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับภาครัฐในเรื่องของนโยบายสาธารณะมากขึ้น

ภาคส่วนที่สองที่เข้ามาทำงานในส่วนของนโยบายสาธารณะคือภาคธุรกิจเอกชนที่พัฒนามาจากคนจีนที่เข้ามาทำธุรกิจได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องการค้าขายในประเทศไทย กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนในอดีตถูกควบคุมโดยรัฐในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของตนต่อมาในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่หนึ่งซึ่งเป็นการส่งเสริมความทันสมัย ทำให้ภาคธุรกิจได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายทางเศรษฐกิจร่วมกับภาครัฐ โดยเข้ามาในรูปแบบของสมาคมทางการค้า หอการค้า สมาคมทางธุรกิจ สมาคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ และทำให้ภาคธุรกิจเอกชนเริ่มมีบทบาทในสังคมไทยมากขึ้น แต่ในการผลักดันนโยบายของภาคธุรกิจเอกชนเป็นการทำเพื่อเอื้ออำนวยต่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเองมากกว่าผลประโยชน์สาธารณะนโยบายทาง

เศรษฐกิจที่ออกมาจึงตอบสนองผลประโยชน์ต่อกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีเพียงไม่กี่ตระกูลในประเทศ แต่ไม่สามารถลงไปถึงประชาชนในระดับรากหญ้าได้ (จุมพล หนีมพานิช, ๒๕๕๒, หน้า ๓๒๕)

จากการที่ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรในการทำงานพัฒนาประเทศจึงทำให้สังคมไทยต้องหันมามองที่ภาคประชาชนซึ่งมาจากกลุ่มชนต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน โดยไม่ได้เป็นผู้ควบคุมกลไกของรัฐและไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิต อันได้แก่ กลุ่ม ชาวนา ชาวไร่ ชนชั้นกรรมกร และชนชั้นกลางที่ไม่ได้ผูกพันกับผลประโยชน์และอุดมการณ์ร่วมกับกลุ่มชนชั้นนำในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนทั้งในและต่างประเทศ (ชัยยงค์ ประดิษฐศิลป์, ๒๕๓๐, หน้า ๕๓) ภาคประชาชนในอดีตนั้นไม่มีบทบาทสำคัญในการทำงานกับสาธารณะไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการตัดสินใจการพัฒนาประเทศและมักถูกกีดกันในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกในเวทีสาธารณะร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ

ภาคประชาชนไทยนั้นมีพัฒนาการที่ก่อรูปขึ้นมาทั้งในรูปแบบขององค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน ภาคประชาชนเริ่มก่อรูปกลุ่มขึ้นมาอย่างหลากหลายเมื่อมีการรับรองสิทธิของชุมชนและเปิดเสรีภาพในการรวมกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาอย่างเป็นอิสระ ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและการให้เสรีภาพในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรตามมาตรา ๔๕ ของรัฐธรรมนูญที่ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สมาพันธ์ สหภาพ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชน หรือหมู่คณะอื่น ๆ การก่อรูปขององค์กรชุมชนหลังรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ นั้นได้รับการยอมรับจากภาคส่วนต่างในสังคมไทยในการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้น โดยมีพื้นฐานของความคิดที่ว่า (จุมพล หนีมพานิช, ๒๕๕๒, หน้า ๓๒๕)

“ปัญหาของประชาชน ต้องให้ประชาชนจัดการกันเอง”

กลุ่มองค์กรของภาคประชาชนในปัจจุบันได้มีหน่วยงานที่เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับการทำงาน ขององค์กรภาคประชาชนคือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีการประกาศจัดตั้งขึ้นในพระราช กฤษฎีกาเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ การเกิดขึ้นของหน่วยงานดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ การสนับสนุนงบประมาณลงไปช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับการ ประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม และการ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ทั้งในเมืองและชนบท และเพื่อให้มีการสนับสนุนและ ให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๓) จากการเกิดขึ้นของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนนั้นเป็นผล ให้องค์กรภาคประชาชนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายให้กับหน่วยงานภาครัฐมากขึ้น เนื่องจากในอดีตองค์กรภาคประชาชนไม่ได้รับการรองรับงบประมาณจากภาครัฐ จึงทำให้การ ทำงานของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนบางกลุ่มเกิดขึ้นมาในระยะสั้น เนื่องจากปัญหาเรื่องงบประมาณ

จากการเกิดขึ้นของสถาบันดังกล่าวทำให้ภาคประชาชนมีงบประมาณในการทำงานในชุมชนของตนเองโดยไม่ต้องขอรับงบประมาณจากหน่วยงานของภาครัฐ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ แต่อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นกลุ่มองค์กรภาคประชาชนบางกลุ่มยังประสบปัญหาการไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ เนื่องจากส่วนใหญ่แล้วองค์กรภาคประชาชนยังเป็นองค์กรนอกกระบวนและไม่มีการรองรับอย่างเป็นทางการ

ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นทำให้มีการพยายามผลักดันให้องค์กรภาคประชาชนเป็นองค์กรที่ถูกกฎหมายและได้รับการยอมรับโดยทั่วไปจากหน่วยงานต่าง ๆ จึงทำให้มีการขับเคลื่อน ของภาคประชาชนเพื่อผลักดันกฎหมายที่จะเกิดขึ้นมาเพื่อรองรับองค์กรภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทย การขับเคลื่อนดังกล่าวของกลุ่มองค์กรภาคประชาชนทั่วประเทศทำให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ในรัฐบาลของพล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๒, หน้า ๕๑) การเกิดขึ้นของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนเป็นผลให้การทำงานของภาคประชาชนได้มีกฎหมายรองรับ และเป็นเครื่องแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของภาคประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ในการจัดการปัญหาที่ชุมชนของตนเองต้องการแก้ไขได้ด้วยตนเอง

จากพัฒนาการดังกล่าวขององค์กรภาคประชาชนทำให้องค์กรภาคประชาชนมีพื้นฐานของการก่อรูปขึ้นมาเป็นองค์กรที่ทำงานเป็นอิสระจากอำนาจของภาครัฐและเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรจากผลการทำงานที่จะเป็นผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม จึงทำให้องค์กรภาคประชาชนเป็นทางเลือกใหม่ในสังคมไทยที่เป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากการนำเสนอแนวคิดขององค์กรภาคประชาชนนั้นเป็นการนำเสนอจากพื้นฐานของแต่ละท้องถิ่น ภาคประชาชนจึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการผลักดันนโยบายต่าง ๆ ของรัฐที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาในปัจจุบัน ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในประเทศ เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยไม่อาจปฏิเสธบทบาทของภาคประชาชนเหมือนเช่นในอดีตได้ต่อไป เนื่องจากองค์กรภาคประชาชนมีการก่อรูปขึ้นมาและสร้างตัวตนของตนเองให้มีบทบาทในสังคม ในการเป็นปากเป็นเสียงให้กับประชาชนในการวางแผนและผลักดันนโยบายต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ต่อภาคประชาชนไทย โดยมองปัญหาจากพื้นฐานของความต้องการที่เป็นของประชาชนด้วยกัน

การรวมกลุ่มขององค์กรภาคประชาชนจึงเป็นการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นของตน มีการทำงานที่เน้นพื้นฐานในการแก้ปัญหาในชุมชนหรือจังหวัดในการทำงาน อย่างไรก็ตามในการศึกษาการทำงานขององค์กรภาคประชาชนที่ก่อรูปมานั้นเราไม่สามารถที่จะศึกษาได้ในภาพรวมเนื่องจากการเกิดขึ้นขององค์กรต่าง ๆ นั้นมีพื้นฐานที่แตกต่างกันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ จึงทำให้ปัจจัยที่ทำให้เกิดการก่อรูปขององค์กรภาคประชาชนในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไปด้วย ดังนั้นในการศึกษาเรื่องของการก่อรูป

ขององค์กรภาคประชาชนนั้นจึงเป็นการศึกษาที่ควรเป็นการศึกษาเชิงพื้นที่มากกว่า ที่จะเลือกศึกษาจากภาพรวมทั้งหมด ในการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกจังหวัดตราดซึ่งมีลักษณะเด่นคือ จังหวัดตราดในอดีต เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรสมบูรณ์ที่เหลือนินเหลือใช้แต่ปัจจุบันตราดกลับมีปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาหลักของชาวบ้านในจังหวัด

เมื่อมาวิเคราะห์ในด้านของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านในจังหวัดตราดได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ของตนเองตามลักษณะทางภูมิโนเวศ คือ พื้นที่บริเวณเชิงเขา ชายทุ่ง และชายทะเล โดยสามารถทำการผลิตเลี้ยงตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาจากปัจจัยจากภายนอก วิถีชีวิตเศรษฐกิจในอดีตของชาวบ้านในจังหวัดตราดจึงเป็นการอยู่ในชุมชนของตนเองตามภูมิโนเวศที่เป็นภูเขา ที่ราบ และริมทะเล มีการผลิตที่เป็นเกษตรกรรายย่อย ในลักษณะของการผลิตแบบครอบครัวเดี่ยวใช้แรงงานในครอบครัว ซึ่งก่อให้เกิดวิถีชีวิตของตราด ๓ รูปแบบใหญ่ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ดังนี้ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๒)

๑. พื้นที่บริเวณเชิงเขาก็ทำข้าวไร่ และใช้อาหารจากสัตว์ป่า รวมถึงการหาของป่า ดังนั้นเราจึงพบภูมิปัญญาเกี่ยวกับแกงป่า เช่น แกงป่าแสนดัง

๒. พื้นที่บริเวณชายทุ่ง จะมีการทำนาลุ่มซึ่งเป็นข้าวหนักและหาอาหารจากสัตว์น้ำจึงดังนั้นการทอดถึงแกงทุ่งในเขตนี้

๓. พื้นที่บริเวณติดชายทะเลซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวประมงก็จะมีปลูกข้าวโดยใช้ทุ่งตะกาดและใช้สัตว์ทะเลทำอาหาร จนมีคำกล่าวที่ว่าแกงทะเล

จากวิถีชีวิตดังกล่าวนี้ทำให้ชาวบ้านในจังหวัดตราดที่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ดังนั้นการรวมกลุ่มกันทำงานในเรื่องของกิจกรรมทางสาธารณะในเรื่องของการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จึงมีความจำเป็น เนื่องจากอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตที่สามารถอยู่ได้ด้วยการทำงานเลี้ยงชีพในครอบครัว โดยที่ไม่เดือดร้อน วิถีชีวิตดังกล่าวของชาวบ้านในจังหวัดตราดได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและสังคม วัฒนธรรม เช่น การขยายตัวของตลาดทุนนิยมผ่านการตัดถนนสุขุมวิท การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง รวมถึงการบุกเบิกป่าของเจ้าที่ดิน เป็นต้น มีผลให้ชาวบ้านตราดในอดีตที่พึ่งตนเองได้ก้าวเข้ามาสู่ภาวะที่พึ่งพาตลาดทุนนิยมในปัจจุบันและกลายเป็นผู้ผลิตสินค้ารายย่อย (Simple Commodity Producer) (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ๒๕๕๒, หน้า ๑๑) จึงทำให้เกษตรกรชาวตราดต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจดังจะเห็นได้จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงจากปัญหาระบบทุนดังกล่าวที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สมโภชน์ วาสุกรี, สัมภาษณ์ ๒๓ เมษายน ๒๕๕๒; ประเสริฐ ศิริ, สัมภาษณ์ ๒๐ เมษายน ๒๕๕๒)

๑. ด้านการเกษตรปัจจุบันพบว่าจังหวัดตราดในเขตชายทุ่งทำนาไม่พอเลี้ยงตนเองเนื่องจากประสบปัญหาเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการทำนา ซึ่งโดยเห็นว่า

เทคโนโลยีที่ใช้นั้นมีความรวดเร็วและสะดวกมากกว่าการทำการผลิตแบบดั้งเดิม แต่ผลกระทบที่ตามมาจากการใช้เทคโนโลยีนั้นทำให้ชาวนาประสบปัญหาในเรื่องของต้นทุนการผลิตสูงจนประสบปัญหาขาดทุน และเป็นหนี้สินเนื่องจากชาวบ้านจะกู้เงินเพื่อมาใช้ในการผลิต

๒. การทำสวนในเขตพื้นที่ภูเขานั้นให้ความสำคัญต่อสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ลางสาด นอกเหนือจากการทำสวนยางพาราที่เริ่มปลูกต่อจากจันทบุรี โดยหลวงพ่อบรรพตได้นำพันธุ์เข้ามาในตราด การทำสวนยางพาราเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นสำคัญ โดยการค้ากับบริษัทอีสเอเซียติก นอกนั้นเป็นการปลูกมะพร้าวตามเกาะ การทำเกษตรในปัจจุบันของจังหวัดตราดอยู่ในภาวะที่กำลังขาลงยกเว้นยางพารา เนื่องจากต้องประสบกับสินค้าปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูง เช่น ปุ๋ยเคมี ในขณะที่ต้องขายสินค้าผลผลิตการเกษตรในราคาต่ำ จนบางครั้งต้องปล่อยผลผลิตทิ้งไปโดยไม่ขาย

๓. การประมง ในจังหวัดตราดถือว่าอยู่ในภาวะตกต่ำ เนื่องจากประสบกับปัญหาน้ำมันแพง ค่าแรงงานที่สูงขึ้น ปลาที่จับได้ลดลง เรือประมงขนาดใหญ่ไม่สามารถออกเรือไปจับปลาได้ เพราะไม่คุ้มทุน และมีบางส่วนกลับไปทำประมงชายฝั่งแบบวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้เรือประมงขนาดเล็กในการหาปลา

จากภาพประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดตราดที่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ชาวบ้านในจังหวัดประสบปัญหาการผูกขาดเศรษฐกิจราคาสินค้าไว้กับราคากลาง ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดตราดต้องประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่มีราคาสูง เช่น ราคาน้ำมัน ค่ายา และน้ำมันที่ราคาแพงจึงทำให้เกิดปัญหานี้ขึ้นทั้งในระบบและนอกระบบเช่น การตกเป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเป็นหนี้ของเกษตรกรตราดได้พัฒนามาสู่ความรุนแรง คืออยู่ในภาวะความเสี่ยงที่จะต้องหลุดจากที่ดิน พร้อมทั้งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกร เพื่อหวังจะให้รัฐบาลล่างนี้ ดังจะเห็นได้จากการจัดจังหวัดตราด เป็นหนึ่งใน ๑๖ จุดของพื้นที่ที่มีความรุนแรงในประเทศไทย นอกเหนือจาก สิงห์บุรี ชัยนาท อ่างทอง อุดรธานี ฉะเชิงเทรา นครนายก จันทบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร สมุทรสงคราม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ (คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๐, หน้า ๖)

ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดตราด ทำให้ชาวบ้านต้องตระหนักถึงการออกจากชีวิตส่วนตัวในอดีตที่ใช้ชีวิตในรูปแบบของการทำงานอยู่กับครอบครัว มาเป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านที่ไม่สามารถจัดการได้เองมาสู่การรวมกลุ่มเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชน การก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราดจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ชาวบ้านสามารถใช้กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อมาใช้ในการแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ และการสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองในชุมชน โดยมีพัฒนาการของการก่อรูปกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด ดังนี้

ภาคประชาชนที่ก่อรูปขึ้นมาเป็นกลุ่มแรกในจังหวัด คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์กลุ่มที่เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินที่เป็นปัญหาหลักของชาวบ้านก่อตั้งเมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นผู้นำในการก่อตั้ง การทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นองค์กรที่ทำงานในรูปแบบของการรวมกลุ่มออมทรัพย์และสวัสดิการชุมชน (อาคม ภูติภัทร, สัมภาษณ์ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒) โดยในปัจจุบันนั้นกลุ่มสัจจะมีสมาชิกทั้งจังหวัดตราด ประมาณ ๖๐,๐๐๐ คน จากประชากร ๒๒๔,๑๓๖ คน โดยมีการพัฒนาการของกลุ่มเป็นการทำงานในรูปแบบเครือข่ายโดยมีสมาชิกเครือข่ายในจังหวัด ๑๖๗ กลุ่ม (เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต, ๒๕๕๓)

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้เข้ามาผลักดันให้มีการรวมกลุ่มขององค์กรภาคประชาชนขึ้นมาในระดับจังหวัด จึงทำให้ขององค์กรภาคประชาชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงานภาครัฐ โดยรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรภาคประชาชนระดับจังหวัด ในวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยใช้ชื่อว่าองค์กรชุมชนคนตราด เป็นเวทีแลกเปลี่ยนการทำงานในองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด ซึ่งในปัจจุบันองค์กรชุมชนคนตราดมีสมาชิก ๑๔ เครือข่าย และมีการประชุมประจำเดือนในการแลกเปลี่ยนการทำงานของเครือข่ายภาคประชาชนในจังหวัดตราดทุกวันที่ ๑๙ ของทุกเดือน นอกจากนี้กลุ่มองค์กรชุมชนคนตราดยังสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในเวทีการแสดงความคิดเห็นในส่วนของตัวแทนภาคประชาชนในการเข้าไปนั่งประชุมกับหน่วยงานราชการในการนำเสนอแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ด้วย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ๒๕๕๒, หน้า ๑๗)

ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนที่เป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน ผลของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนดำเนินการจัดตั้งและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนทั่วประเทศ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จังหวัดตราดได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนขึ้น ๑๒ แห่ง ภายใต้การทำงานของคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนในจังหวัด ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและที่ปรึกษา คณะกรรมการชุดนี้มาจากการคัดสรรขององค์กรชุมชนคนตราด มีหน้าที่หลัก คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการ คือ การเปิดเวทีชี้แจงพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนและจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในระดับตำบล (บุญช่วย นาคประวัตติ, สัมภาษณ์ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๒) สภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราดนั้นถือได้ว่าเป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่เกิดขึ้นมาภายใต้กรอบกฎหมายเพื่อเป็นตัวแทนในการเข้าไปมีบทบาทในการผลักดันนโยบายในส่วนของภาคประชาชนเข้าไปสู่หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นระดับตำบลได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าจังหวัดตราดเป็นจังหวัดที่มีการก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนที่มีความแตกต่างกัน ๓ รูปแบบด้วยกันคือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่เกิดขึ้นจากกลุ่มธรรมชาติที่เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวบ้านในจังหวัด องค์กรชุมชนคนตราด

ที่เป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาชนที่เกิดจากการผลักดันจากองค์กรภาครัฐ และสภาองค์กรชุมชน เป็นกลุ่มภาคประชาชนที่เกิดภายใต้กรอบกฎหมาย นอกจากนี้การศึกษาจังหวัดตราดนั้นจะสามารถเป็นต้นแบบของจังหวัดที่จะสะท้อนให้ถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากชีวิตส่วนตัวมาสู่ความจำเป็นของการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะเนื่องจากในปัจจุบันการรวมกลุ่มองค์กรของภาคประชาชนนั้นเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ภาคประชาชนนั้นมียานในการต่อรองกับภาคส่วนอื่นมากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยมุ่งศึกษาว่ามีปัจจัยและกระบวนการในการก่อรูปขึ้นมาอย่างไร มีปัจจัยและกระบวนการในการพัฒนาอย่างไร และควรจะมีการพัฒนาอย่างไรบ้างในการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการก่อรูปขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด
๒. ศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการพัฒนาขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนในจังหวัดตราด

วิธีการวิจัย

๑. การศึกษาจากเอกสาร ในการศึกษาผู้วิจัยใช้การศึกษาจากเอกสารที่เอกสารชั้นต้นและชั้นรองมาใช้ในการวิจัย
๒. การสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interviews) ซึ่งอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น ผู้นำในองค์กรภาคประชาชน ปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดตราด เป็นต้น
๓. การสังเกตการณ์เป็นรูปแบบการเก็บข้อมูลเสริมวิธีการอื่น ๆ โดยใช้ในกระบวนการสังเกต เช่น การเข้าร่วมประชุมในการประชุมประจำเดือนขององค์กรชุมชนคนตราด การเข้าร่วมประชุมการสัมมนาที่ทางองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดได้จัดทำขึ้น เป็นต้น
๔. การตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกันการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกันและใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล
๕. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเชิงประวัติศาสตร์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย โดยอยู่บนความเชื่อว่าเหตุการณ์ในอดีตจะมีความสัมพันธ์ต่อสถานการณ์ในปัจจุบันและความต่อเนื่องในอนาคต ดังนั้นจึงเป็นการวิเคราะห์ที่ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์ทางสังคมจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วอย่างตายตัว แต่เป็นกระบวนการทางสังคมในกรอบของเวลา ที่มีทั้งความต่อเนื่อง (Continuity) การเปลี่ยนแปลง (Change) และการดำรงอยู่ (Existence)

สรุปผลและอภิปรายผล

ผลการศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการก่อรูปขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด พบว่าองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดมีปัจจัยและกระบวนการ แตกต่างกันดังต่อไปนี้

๑. ผลการศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการก่อรูปองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดนั้น จะพบว่าปัจจัยการก่อรูปกลุ่มองค์กรภาคประชาชนนั้นมีปัจจัยในการก่อรูปที่มีความแตกต่างกันคือ เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิตพบว่ามีปัจจัยในการก่อรูป คือ ภาวะหนี้สินของชาวบ้านในจังหวัดตราด ปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้นำ และการนำรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ ของชาวบ้านจากครูชบ ยอดแก้ว มาประยุกต์ใช้กับหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยมีกระบวนการ ดำเนินงานในระยะเริ่มจัดตั้งกลุ่มเป็นการทำงานแบบชมรมไม่เป็นทางการ ลักษณะของงาน อาสาสมัครของชาวบ้านที่มาร่วมกลุ่มในระยะแรก โดยมีโครงสร้างการทำงานที่คัดเลือกกรรมการ มาทำงานตามความถนัด โดยมีคณะกรรมการที่สำคัญได้แก่ ที่ปรึกษากลุ่ม ประธาน ทำงานฝ่ายลง ทะเบียนรายชื่อ ทำใบสมัครและสัญญา รับค่าหุ้น จัดสรรเงินกู้ รับชำระคืนเงินกู้ จัดสรรสวัสดิการ

ส่วนในการก่อรูปขององค์กรชุมชนคนตราดมีปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูป คือ การรวมพลังกัน จากองค์การมหาชนทางด้านกรพัฒนา และการรวมตัวของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นจากภาครัฐโดยมี กระบวนการดำเนินงานที่อยู่ใน ๒ ระยะคือการทำงาน การทำงานในระยะ ๔ เครือข่ายที่เป็นการ ทำงานแรกเริ่มในรูปแบบของขบวนจังหวัดที่มีคณะทำงานทั้งสิ้น ๒๔ คนโดยเน้นการทำงานในเรื่อง ของบัญชีการเงิน ข้อมูล สินเชื่อ และการพัฒนาองค์กร เครือข่าย ช่วงที่สองส่วนการทำงานหลัง จากที่สามารถรวมเครือข่าย ๑๔ เครือข่ายได้แล้วได้มีการทำงานในลักษณะของการเสริมหนุนให้ เครือข่ายทั้ง ๑๔ เครือข่ายมีความเข้มแข็ง การทำงานในเชิงประเด็นงานที่สำคัญ ๗ ประเด็นงาน คือ พลิกฟื้นวิถีชุมชนจังหวัดตราด สวัสดิการชุมชนท้องถิ่น การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ประเด็นงานเรื่องที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและบ้านมั่นคง การเกษตรและทรัพยากร แผนแม่บทชุมชน และเรื่องเยาวชน โดยมีคณะทำงาน ๕๔ คน จาก ๑๔ เครือข่าย ซึ่งแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงาน คือ มีระบบเลขานุการโดยมีกองเลขานุการในการทำหน้าที่สรุปงานโครงการ ทำบันทึกความร่วมมือกับ หน่วยงานต่าง ๆ การรายงานผลโครงการ และการสรุปงบประมาณ ระบบการเงินและบัญชีที่มีการ ทำงานใน ๒ ระบบคือระบบบัญชีที่ใช้เวลารายงานต่อหน่วยงานภายนอกและระบบบัญชีภายใน องค์กร การทำระบบข้อมูลสาระสนเทศ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำงานขององค์กร ระบบ การติดต่อสื่อสารโดยการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาศักยภาพบุคคล และการ ติดตามและประเมินผลที่ใช้การติดตามผลใน ๒ รูปแบบ คือ การประชุมประจำเดือนขององค์กร และการติดตามในภาคสนาม

ในส่วนของสภาองค์กรชุมชนจากการศึกษาจะพบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการก่อรูปของ สภาองค์กรชุมชน คือ ความจำเป็นในเรื่องขององค์กรที่ถูกกฎหมายของภาคประชาชนในการเข้ามา

ทำงานในส่วนของพื้นที่สาธารณะ และการขยายตัวกิจกรรมทางการเมืองลงสู่ระดับตำบลที่เปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาชนอย่างเป็นทางการเพื่อมาประสานความร่วมมือระหว่างรัฐและภาคประชาชนในท้องถิ่น หลังจากการก่อรูปแล้วสภาองค์กรชุมชนมีกระบวนการดำเนินงานในส่วนของการจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนเพื่อลงไปจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในตำบลต่าง ๆ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดตราดได้ ๑๒ ตำบล หลังจากการจัดตั้งได้ดำเนินการจัดประชุมในระดับจังหวัดโดยทำการคัดเลือกคณะทำงานในระดับสภาองค์กรชุมชนตำบลระดับจังหวัดโดยมีนายเสริม สาลี เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราด จึงทำให้สภาองค์กรชุมชนในจังหวัดนั้นมีการทำงานใน ๒ ระดับคือ สภาองค์กรชุมชนในตำบล และการทำงานในระดับจังหวัดซึ่งใช้เป็นเวทีการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้

๒. ผลการศึกษาปัจจัยและกระบวนการในการพัฒนาขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดในผลการศึกษาพบว่าองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดมีการพัฒนาและปัจจัยที่สำคัญดังต่อไปนี้

เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พบว่าการพัฒนาใน ๒ รูปแบบ คือ การยกระดับเครือข่ายการทำงานที่ไม่เป็นทางการ และการพัฒนาจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมาเป็นสมาคมทางการ โดยการยกระดับเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการนั้นพบว่ากลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีพัฒนาการ ๒ ช่วงคือ การพัฒนาจากกลุ่มในระดับหมู่บ้านมาเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด และการพัฒนาจากเครือข่ายระดับจังหวัดสู่เครือข่ายในระดับต่างจังหวัด โดยมีปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าว ได้แก่ การตอบสนองปัญหาหนี้สินของชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรรายย่อย การตอบสนองผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจที่มีต่อชาวบ้าน ความเชื่อถือในการจัดการระบบการเงินและบัญชีของกลุ่ม และความสามารถของกลุ่มในการจัดกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ส่วนในรูปแบบที่สองคือการพัฒนาจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมาเป็นสมาคมทางการนั้นพบว่าปัจจัยที่ส่งผลในการพัฒนาดังกล่าว คือ ต้องการความเป็นทางการเพื่อใช้ในการของบประมาณ และการทำนิติกรรมทางกฎหมาย

องค์กรชุมชนคนตราดพบว่าการพัฒนาการในสองช่วงคือ การพัฒนาจากเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการมาสู่การทำงานในรูปแบบของ ศตจ.ปชช. และในช่วงที่สองคือการพัฒนาจากการทำงานแบบ ศตจ.ปชช. มาเป็น ศจพ.ปชช. โดยมีปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าว คือ นโยบายของรัฐ การหนุนเสริมจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่สนับสนุนงบประมาณตามนโยบายของรัฐ และปัจจัยเกี่ยวกับตัวผู้นำที่มีความสามารถในการทำงานจัดตั้งเครือข่าย ความสามารถในการเข้าถึงผู้ตัดสินใจในงบประมาณโดยพบว่าผู้นำองค์กรชุมชนคนตราดนั้นมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนใน ๒ วาระติดต่อกัน เป็นผู้นำที่มีปากมีเสียงแตกต่างจากชาวบ้านในจังหวัดตราดที่ไม่ค่อยพูด การเป็นผู้นำเชิงรุกในการประสานงานกับภาคีต่าง ๆ ในจังหวัด และมีความสามารถในการบริหารโครงการ

สภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดตราดในการศึกษาพบว่าสภาองค์กรชุมชนนั้นมีการพัฒนาในส่วนของคนทำงานขับเคลื่อนในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในตำบลต่าง ๆ ให้ครอบคลุมทั้งจังหวัด โดยพบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ นั้นมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลได้เพิ่มขึ้นเป็น ๒๓ ตำบล ปัจจัยที่ส่งผลในการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวที่สำคัญของสภาองค์กรชุมชนคนตราดคือ ผู้ประสานงานในพื้นที่ที่งบประมาณในการขับเคลื่อน และกรอบนโยบายขององค์กรมหาชน

๓. ผลการศึกษาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราด ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการพัฒนาขององค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดไว้ดังต่อไปนี้

ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯควรยกระดับการจัดตั้งกลุ่มสัจจะให้เป็นขบวนการทางสังคม เนื่องจากเครือข่ายกลุ่มสัจจะนั้นมีการเกิดขึ้นและพัฒนาในฐานของภาคประชาสังคมแต่มีการพัฒนามาเป็นสมาชิกของระบบการเมืองที่ทำงานในลักษณะของสมาคมจึงมีข้อจำกัดในการพัฒนา เพื่อเป็นการปลดปล่อยเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯให้พ้นจากข้อจำกัดดังกล่าว ดังนั้นจึงการยกระดับของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯให้เป็นขบวนการทางสังคมในบริบทนี้ควรมีลักษณะของการผสมผสานระหว่างแนวคิดการระดมทรัพยากรและแนวคิดขบวนการทางสังคมใหม่ เนื่องจากการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ฯนั้นเน้นเป้าหมายของการพัฒนาในเรื่องของการกระจายผลทางการเมืองที่เกี่ยวกับสิทธิทางสังคม เช่น การแก้ปัญหาการจัดการสวัสดิการชุมชน

ในส่วนขององค์กรชุมชนคนตราดนั้นผู้วิจัยได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนคนตราดคือการสืบทอดสมาชิกใหม่ของกลุ่มพร้อมกับยกระดับการจัดตั้งไปสู่การเป็นสมาคมที่เป็นทางการ ซึ่งในส่วนของการวางแผนงานในการสืบทอดสมาชิกใหม่ผู้วิจัยได้นำเสนอทางเลือกในการพัฒนาทั้งในแนวทางที่เกี่ยวข้องกับทักษะและการบริหาร และวิธีการเรียนรู้เกิดทักษะของผู้นำ ในส่วนที่สองคือ การนำเสนอให้องค์กรชุมชนคนตราดนั้นให้จัดตั้งองค์กรจากรูปแบบองค์ที่ไม่เป็นทางการมาเป็นสมาคมทางการ เนื่องจากการทำงานขององค์กรชุมชนคนตราดในปัจจุบันนั้นเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นมาและดำรงอยู่แบบหลวมๆ พร้อมทั้งจะล่มสลายเวลา ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาองค์กรให้เป็นสมาคมทางการเพื่อยกระดับการพัฒนาให้ชัดเจนและมั่นคงมากขึ้น

ส่วนแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนนั้นควรพัฒนาให้เป็นกลุ่มเชิงสถาบันหนึ่งของการเมืองไทย โดยมีภารกิจเพื่อการสร้างประชาธิปไตยของชุมชน เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องตามกฎหมายและสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นสถาบันหลักของการเมืองไทยได้ แต่ในทางตรงกันข้ามสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาแล้วยังมีข้อจำกัดอยู่เนื่องจากการจัดตั้งที่เน้นในเรื่องของการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน จึงทำให้สมาชิกสภาองค์กรชุมชนยังขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังนั้นในการที่จะสร้างสภาองค์กรชุมชนให้เป็นสถาบันนั้นจึงควรพัฒนาในเรื่องของกลไกสภาองค์กรชุมชนที่สำคัญ คือ การจัดตั้งสภาองค์กร

ชุมชนขึ้นใหม่ควรมีการพัฒนาในส่วนของคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพของสภาองค์กรชุมชนที่จัดตั้งแล้ว ควรจะพัฒนาในส่วนของการสร้างการเมืองใหม่บนฐานของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยการพัฒนาในเชิงคุณภาพนั้นมีอยู่ ๒ แนวทางคือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ในเรื่องของการรับรู้ปัญหา การแก้ปัญหา การตัดสินใจอย่างมีขั้นตอน เป็นต้น และส่วนที่สองคือการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสภาองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือการทำงาน และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และผลกระทบจากการทำงานที่ตามมาด้วยกัน ซึ่งยุทธศาสตร์การทำงานที่สำคัญคือ ควรเน้นการทำงานของสภาองค์กรชุมชนที่หมู่บ้านเป็นหลักเพื่อให้การพัฒนานั้นตรงกับวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน โดยการมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนในฐานะองค์กรใหม่ ที่ทำงานที่แตกต่างจากหน่วยงานในท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปการศึกษาวิจัยในเรื่องของกรรพขององค์กรภาคประชาชน พบว่าในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรภาคประชาชนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเรื่องของบทบาทและศักยภาพในการทำงานขององค์กรภาคประชาชน ส่วนในเรื่องของการก่อรูปหรือการก่อตัวผู้วิจัยพบว่ามีการศึกษาของมณีรัตน์ มิตรประสาธ (๒๕๓๙) ที่ทำการศึกษาร่องการก่อตัวขององค์กรภาคประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน ในเรื่องของปัจจัยในการก่อตัวของกลุ่มเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาของคนในชุมชนด้วยการลุกขึ้นมารวมกลุ่มเพื่อจัดการกับปัญหาของตนเองโดยมีเงื่อนไขของการพัฒนาที่มั่นคงจะต้องอยู่บนเงื่อนไขของสมาชิกที่รวมกลุ่มว่ามีศักยภาพในการจัดการกลุ่มได้มากน้อยเพียงใด แต่มีความแตกต่างกันตรงที่องค์กรภาคประชาชนในจังหวัดตราดมีปัจจัยที่ส่งเสริมให้ก่อรูปแตกต่างกันออกไป คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านในจังหวัด และลักษณะของการเกิดขึ้นจากปัจจัยของนโยบายของรัฐและงบประมาณที่มาสสนับสนุน ดังนั้นในเรื่องของการพัฒนาจึงมีความแตกต่างกัน คือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์พัฒนามาบนฐานของปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านโดยไม่ต้องขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือการทำงานตามนโยบายรัฐ ส่วนองค์กรชุมชนคนตราดและสภาองค์กรชุมชนมีฐานของการก่อรูปที่เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นภายใต้การจัดตั้งของรัฐทำให้มีการพัฒนาตามนโยบายของรัฐและงบประมาณที่เข้ามาหนุนเสริม

บรรณานุกรม

กำธร อ่อนอินทร์. (๒๕๔๕). พุทธศาสนากับความสำเร็จในการบริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์:กรณีศึกษาเฉพาะอำเภอเมือง จังหวัดตราด. ปัญหาพิเศษปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานโยบายสาธารณะ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (๒๕๔๒). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

คณะกรรมการอุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์. (๒๕๔๖). เอกสารประกอบการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จังหวัดตราด พ.ศ. ๒๕๔๖. ตราด: ม.ป.พ.

คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (๒๕๕๒). โครงการวิจัยประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหานี้สัณภาคประชาชนกลุ่มหนึ่งนอกระบบ. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิต. (๒๕๕๓). เอกสารแสดงตารางข้อมูลกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒-๒๕๕๓. ม.ป.ท.

จุมพล นิมมานันท์. (๒๕๕๒). กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย แนวเก่า แนวใหม่และกรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพลส.

ชัยอนันต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (๒๕๔๐). การเมืองของการปฏิวัติชนาครอบครัวในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๕๒). รายงานฉบับสมบูรณ์การให้คำปรึกษา เรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำของขบวนการองค์กรชุมชนระดับจังหวัด กรณีจังหวัดตราด. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (๒๕๓๓). รัฐกับสังคม: ไตรลักษณ์รัฐในพหุสังคมสยาม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๓๔). รัฐ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. (๒๕๕๒). การผูกขาดกับความเหลื่อมล้ำในภาคธุรกิจ. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๒ เรื่อง การปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อความเป็นธรรมในสังคม วันที่ ๒๕-๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. (๒๕๔๖). การพัฒนาองค์กรชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

บุญช่วย นาคประวัตติ. (๒๕๕๒, ๗ สิงหาคม). คณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน. สัมภาษณ์.

_____. (๒๕๕๓, ๑๓ สิงหาคม). คณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน. สัมภาษณ์.

- ประเสริฐ ศิริ. (๒๕๕๒, ๒๒ เมษายน). ประธานหอการค้าจังหวัดตราด. สัมภาษณ์.
พรทิพย์ หามล. (๒๕๕๔). ความสามารถของชุมชนในการจัดการป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณี
ชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาชุมชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
มนีรัตน์ มิตรประสาธ. (๒๕๓๙). การก่อตัวขององค์กรประชาชนกับการเสริมอำนาจประชาชน:
ศึกษากรณีชุมชนประมงพื้นบ้าน อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (๒๕๕๓). ประวัติสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. วันที่สืบค้นข้อมูล ๒๒
มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓, จาก www.codi.or.th.
_____. (๒๕๕๒). รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
สมโภชน์ วาสุกรี. (๒๕๕๒, ๒๓ เมษายน). อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวัดแหลมงอบ. สัมภาษณ์.
อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล. (๒๕๕๔). ต่อมรลยเสด็จ เกาะช้าง จังหวัดตราด : รายงานการวิจัยเชิง
ประวัติศาสตร์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว. ตราด: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด.
อาคม ภูติภัทร. (๒๕๕๒, ๒๐ พฤษภาคม). อดีตอนุกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. สัมภาษณ์.
_____. (๒๕๕๓, ๑๔ สิงหาคม). อดีตอนุกรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. สัมภาษณ์.